



**Аналіз відомчих та міжвідомчих нормативних актів  
з питань забезпечення безперервності надання медичної допомоги,  
соціальних та інших послуг  
для сімей та осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах,  
спричинених захворюваннями на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію/СНІД,  
належать до груп підвищеного ризику захворювання на туберкульоз  
та інфікування ВІЛ**

## **I. Вступ**

Цей аналіз підготовлено на виконання пункту 26 Плану заходів щодо реалізації Стратегії забезпечення сталої відповіді на епідемії туберкульозу, в тому числі хіміорезистентного, та ВІЛ-інфекції/СНІДу на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.03.2017 № 248-р (далі – Стратегія).

Мета аналізу – вивчити сучасний стан нормативного забезпечення організації процесу надання медичної допомоги та соціальних послуг щодо спроможності держави ефективно впроваджувати пріоритетні заходи з протидії епідеміям туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу без припинення здійснення таких заходів чи погіршення їхньої якості в умовах поступового переходу від фінансування за кошти донорів до фінансування за кошти державного та місцевих бюджетів, та надати рекомендації щодо удосконалення відповідних відомчих та міжвідомчих нормативних актів.

Предметом аналізу є безперервність надання допомоги та послуг, зокрема медичної допомоги, соціальних та інших послуг. У документі розглядаються положення законів України, актів Кабінету Міністрів України, відомчі та міжвідомчі нормативні акти міністерства охорони здоров'я та Міністерства соціальної політики.

## **II. Аналітична частина**

### ***1. Поняття «безперервність надання допомоги та послуг»***

Ключовим питанням аналізу є забезпечення безперервності надання послуг, яку пропонується розглядати як цілісність управлінського процесу та відсутність (або скорочення до мінімуму) перерв, що можуть виникати з організаційних або технологічних причин. Слід зазначити, що поняття «безперервність» згадується в нормативно-правових актах, зокрема в контексті надання медичної допомоги та соціальних послуг, але не має термінологічного визначення.

Забезпечення безперервності слід розглядати на двох рівнях:

- організація надання послуги (провідна роль замовника послуги щодо планування, закупівлі послуги, фінансування тощо, а також його взаємодія з надавачем);
- технологічний процес надання послуги (взаємодія надавача та отримувача послуги, яка визначається стандартами, протоколами, іншими технологічними документами).

Технологічний процес надання послуги тісно пов'язаний із організаційним щодо впровадження на практиці. Цей аналіз сфокусований саме на дослідженні організації надання медичної допомоги та соціальних послуг (далі – послуг) в аспекті відсутності перерв та припинення надання послуг на таких етапах:

- планування послуг, зокрема шляхом визначення потреб та включення їх у відповідні цільові програми;
- фінансування послуг за рахунок бюджетних коштів;
- практика замовлення послуг та контроль за їх наданням.

Суб'єктами управлінського процесу надання послуг є центральні та місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування відповідно до їхніх повноважень.

## **2. Стан нормативно-правового регулювання медичної допомоги, соціальних та інших послуг у сфері протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу**

Відповідно до формулювання пункту 26 Плану Стратегії, необхідно проаналізувати питання забезпечення безперервності надання:

- медичної допомоги;
- соціальних послуг;
- інших послуг.

Перші два види послуг чітко визначено нормативно-правовими актами, інші послуги буде розглянуто відповідно до положень законів України «Про протидію захворюванню на туберкульоз», «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ», а також відповідних загальнодержавних програм.

Поняття «медична допомога» визначається у статті 1 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» як діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологамі. Отже, фізична особа, яка звернулася по медичну допомогу та/або якій надається така допомога, є пацієнтом.

Закон України «Про соціальні послуги» (стаття 1) визначає соціальні послуги як комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самотійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем (скорочена назва таких осіб та груп – отримувачі соціальних послуг). Складні життєві обставини можуть бути «спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, внаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самотійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті». Захворювання на туберкульоз та наявність ВІЛ-інфекції є факторами, що впливають на стан здоров'я, отже, теоретично можуть розглядатися як складні життєві обставини та, відповідно, бути підставою для надання соціальних послуг.

Також Конституцією та законами України передбачено систему прав, обов'язків та гарантій, що забезпечують соціальний захист нужденних громадян за рахунок бюджетних коштів. Система соціального захисту складається з державної соціальної допомоги та загальнообов'язкового соціального страхування. Організація забезпечення соціального захисту передбачає грошову і натуральну форми, а також соціальне обслуговування, утримання та встановлення пільг. В Україні нема єдиного законодавчого акта, який би охоплював усю систему соціального захисту населення, отже, порядок надання державної соціальної допомоги та/або соціального страхування визначається окремими законами України для певних категорій населення.

Виникає питання співвідношення понять «заходи соціального захисту», «державна соціальна допомога» та «соціальні послуги». Чіткий взаємозв'язок між цими сферами не врегульовано нормативними актами, але логічно припустити, що «соціальні послуги» як форма соціального обслуговування і натуральна допомога є способом реалізації «державної соціальної допомоги», яка, в свою чергу, є складовою «системи соціального захисту». Також слід пам'ятати, що «соціальні послуги» можна визначити як вид «державної соціальної

допомоги», якщо вони надаються за рахунок бюджетних коштів, що відповідає сутності «державної соціальної допомоги». В іншому випадку соціальні послуги мають розглядатися як професійна діяльність, що має на меті допомогу особам у складних життєвих обставинах.

Законодавством щодо протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції, крім медичної допомоги та соціальних послуг, також передбачається низка гарантій та допомоги громадянам у зв'язку з цими захворюваннями. Далі в тексті буде застосовуватися узагальнене поняття «заходи соціального захисту» щодо комплексу таких послуг, гарантій та допомоги.

Розглянемо, яка медична допомога та соціальні послуги, а також заходи соціального захисту передбачені законодавством України у зв'язку з захворюваннями на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію/СНІД. Для наочності інформацію подано в таблицях.

**Таблиця 1. Медична допомога та соціальні послуги у зв'язку з захворюванням на туберкульоз**

Медична допомога		Соціальні послуги	
види/зміст	пацієнти	види/зміст	отримувачі послуг
<b>Закон України «Про протидію захворюванню на туберкульоз»</b>			
- Медична допомога, туберкулінодіагностика, хіміопрофілактика туберкульозу та санаторно-курортне лікування хворих на туберкульоз у державних і комунальних закладах охорони здоров'я - Безперербійне забезпечення протитуберкульозними препаратами під час лікування (ст. 4)	- Контактні особи - Особи, інфіковані мікобактеріями туберкульозу - Хворі на заразну форму туберкульозу - Хворі на туберкульоз у стані ремісії		
- Виявлення туберкульозу (ст. 9)	- Хворі на туберкульоз та особи, інфіковані мікобактеріями туберкульозу		
- Обов'язкові профілактичні медичні огляди на туберкульоз (ст. 9)	- Малолітні та неповнолітні особи - Працівники окремих професій, виробництв та організацій, а також студенти цих професій - Особи, стосовно яких суд обрав запобіжний захід у вигляді взяття під варту - Особи, які тримаються в установах виконання покарань - Особи, звільнені з установ виконання покарань - Особи, віднесені до груп підвищеного ризику захворювання на туберкульоз, у тому числі соціально дезадаптовані, із супутніми захворюваннями на хронічний алкоголізм, наркоманію чи токсикоманію		
- Профілактичні щеплення проти туберкульозу (ст. 12)	- Населення		
- Хіміопрофілактика туберкульозу (ст. 15)	- Діти, інфіковані мікобактеріями туберкульозу, віком до шести років з числа контактних осіб - Особи, інфіковані водночас мікобактеріями туберкульозу та вірусом набутого імунodefіциту людини - Інші особи, інфіковані мікобактеріями туберкульозу, з числа контактних осіб за наявності медичних показань		
<b>Закон України «Про затвердження загальнодержавної цільової соціальної програми протидії захворюванню</b>			

Медична допомога		Соціальні послуги	
види/зміст	пацієнти	види/зміст	отримувачі послуг
<b>на туберкульоз на 2012–2016 роки»<sup>1</sup></b>			
- Виявлення та діагностика туберкульозу (завдання 3) - Лікування та профілактика туберкульозу (завдання 4)	Зазначено вище відповідно до вимог Закону України «Про протидію захворюванню на туберкульоз».		

**Таблиця 2. Заходи соціального захисту у зв'язку із захворюванням на туберкульоз**

Заходи	Отримувачі	Коментар
<b>Закон України «Про протидію захворюванню на туберкульоз»</b>		
- Харчування під час стаціонарного чи санаторно-курортного лікування у протитуберкульозних закладах (ст. 4)	- Хворі на туберкульоз - Малолітні та неповнолітні особи, інфіковані мікобактеріями туберкульозу	- Реалізація державної гарантії соціального захисту у вигляді натуральної допомоги.
- Надання психологічної допомоги (ст. 20)	- Хворі на туберкульоз та інфіковані мікобактеріями туберкульозу	- Не визначено вид психологічної допомоги (клінічна, неклінічна, консультування або психокорекція), отже, неможливо однозначно віднести до соціальних послуг або медичної допомоги. - Отримувачі послуг зазначаються як «хворі», а не як «особи у складних життєвих обставинах».
- Видача листка непрацездатності на період проведення основного курсу лікування, збереження місця роботи за хворим на період лікування (ст. 21)	- Уперше виявлені хворі на заразні форми туберкульозу та хворі з рецидивом туберкульозу, які є застрахованими особами за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням	- Реалізація державної гарантії загальнодержавного соціального страхування.
- Допомога у забезпеченні харчуванням за вищими нормами, ніж визначені законодавством (ст. 21)	- Особи, хворі на туберкульоз, або малолітні та неповнолітні особи, інфіковані мікобактеріями туберкульозу	- Реалізація державної гарантії соціального захисту у вигляді натуральної допомоги.
<b>Закон України «Про затвердження загальнодержавної цільової соціальної програми протидії захворюванню на туберкульоз на 2012–2016 роки»<sup>2</sup></b>		
- Надання соціальної допомоги для формування прихильності (завдання 5, пункт 6)	- Хворі на мультирезистентний туберкульоз	- Вид соціальної допомоги чітко не визначено. - Не вказано, чи передбачає ця допомога надання соціальних послуг або іншу форму соціальної допомоги.

Законодавством передбачено надання різноманітної медичної допомоги особам, хворим на туберкульоз, а також іншим категоріям осіб. Державою гарантується безперервне забезпечення протитуберкульозними препаратами хворих під час лікування (що може сприйматися як синонім поняття «безперервний»).

Також визначено інші послуги для осіб, які хворіють на туберкульоз, переважно у сфері соціального захисту, в тому числі видача листка непрацездатності, забезпечення харчуванням тощо. «Надання психологічної допомоги» зазначено серед прав осіб, які

<sup>1</sup> Формально термін дії зазначеної програми завершився, але її розглянуто у зв'язку з відсутністю нового програмного документа.

<sup>2</sup> Формально термін дії зазначеної програми завершився, але її розглянуто у зв'язку з відсутністю нового програмного документа.

хворіють на туберкульоз та/або інфіковані мікобактеріями туберкульозу, але таке формулювання не може бути однозначно віднесено до певного виду послуг (хоча практично може бути частиною надання медичної допомоги, соціальних або інших послуг). Аналогічно поняття «соціальна допомога», вжите у програмі, не може бути віднесено до певного виду послуг, але теоретично можна припустити, що мається на увазі надання якоїсь соціальної послуги.

Водночас у вказаних законах не згадується надання соціальних послуг особам у зв'язку з туберкульозом. Також не існує жодного визначення захворювання на туберкульоз як складної життєвої обставини, яка, відповідно, є підставою для надання особі соціальних послуг.

**Таблиця 3. Медична допомога та соціальні послуги у зв'язку з ВІЛ-інфекцією/СНІДом**

Медична допомога		Соціальні послуги	
види/зміст	пацієнти	види/зміст	отримувачі послуг
<b>Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ»</b>			
- Тестування на ВІЛ (ст. 6)	- Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні - Особи, які звернулися по надання статусу біженця та яким надано статус біженця в Україні - Інші іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах тимчасово перебувають на території України	- Державна гарантія надання соціальних послуг (ст. 4)	- Люди, які живуть з ВІЛ
- Здійснення медичного нагляду (ст. 9)	- Люди, які живуть з ВІЛ		
- Надання медичної допомоги	- Люди, які живуть з ВІЛ		
- Безоплатне забезпечення антиретровірусними препаратами та лікарськими засобами для лікування опортуністичних інфекцій (ст. 15)	- Люди, які живуть з ВІЛ		
- Вільний доступ до послуг з проведення постконтактної профілактики з наданням відповідних консультативних послуг (ст. 4)	- Особи, які мали підвищений ризик контакту з ВІЛ під час виконання професійних обов'язків, у разі сексуального насильства та в інших випадках		
- Вільний доступ до послуг профілактики передачі ВІЛ-інфекції від ВІЛ-інфікованих вагітних жінок їхнім новонародженим дітям (ст. 4)	- ВІЛ-інфіковані вагітні жінки та їхні новонароджені діти		
<b>Закон України «Про затвердження Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014–2018 роки»</b>			
- Профілактика передачі ВІЛ від матері до дитини (завдання 13) - Постконтактна профілактика (завдання 15) - Консультування і	- Відповідно до вимог Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний	- Сприяння наданню соціальних та профілактичних послуг, залучення їх до інформаційно-профілактичних	- Діти із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах - Діти, які не отримують належного батьківського піклування.

Медицина допомога		Соціальні послуги	
види/зміст	пацієнти	види/зміст	отримувачі послуг
тестування на ВІЛ (завдання 16) - Забезпечення доступу до безперервної антиретровірусної терапії (завдання 22)	захист людей, які живуть з ВІЛ»	заходів (завдання 11, пункт 2)	- Безпритульні та бездоглядні діти
- Програма замісної терапії, включаючи заклади системи виконання покарань (завдання 11, пункт 4)	- Споживачі ін'єкційних наркотиків	- Соціальний супровід (завдання 12)	- ВІЛ-інфіковані вагітні жінки, які вживають ін'єкційні наркотики
- Профілактика захворюваності на вірусні гепатити В і С, інфекції, що передаються статевим шляхом (завдання 17)	- Представники груп підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ - ВІЛ-інфіковані особи	- Забезпечення надання соціальних послуг та в разі потреби соціального супроводу (завдання 23, пункт 4)	- ВІЛ-інфіковані вагітні жінки, у тому числі споживачі ін'єкційних наркотиків, та породіллі, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги
- Паліативна та хоспісна допомога (завдання 23, пункт 2)	- Люди, які живуть з ВІЛ (у тому числі діти)	- Забезпечення надання соціальних послуг (завдання 23, пункт 5)	Діти, які можуть контактувати з ВІЛ-інфікованими особами, за їхнім особистим зверненням: - ВІЛ-позитивні діти; - діти, народжені ВІЛ-позитивними батьками; - діти із сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах (сироти, під опікою, позбавлені батьківського піклування).
		- Забезпечення надання соціальних послуг (завдання 23, пункт 6)	ВІЛ-інфіковані дорослі за їхнім особистим зверненням, а саме: - особи, які щойно дізналися свій ВІЛ-позитивний статус, які готуються або отримують лікування антиретровірусними препаратами; - ВІЛ-інфіковані особи з поєднаною інфекцією ВІЛ/туберкульоз; - ВІЛ-інфіковані вагітні та породіллі; - особи, які потребують постійного догляду вдома або в закладах охорони здоров'я; - особи, які перебувають в місцях позбавлення волі або щойно звільнилися з таких місць.

**Таблиця 4. Заходи соціального захисту у зв'язку з ВІЛ-інфекцією/СНІДом**

Заходи соціального захисту	Отримувачі	Коментарі
Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та		

Заходи соціального захисту	Отримувачі	Коментарі
<b>правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ»</b>		
- Програми реабілітації та програми зменшення шкоди, що, серед іншого, передбачають використання замісної підтримувальної терапії та створення умов для заміни використаних ін'єкційних голочок і шприців на стерильні з подальшою їх утилізацією (ст. 4)	- Особи, які вживають наркотичні засоби та психотропні речовини ін'єкційним способом - Особи, які страждають на наркотичну залежність	- Декларація державної гарантії. - Не визначено чітко, що передбачає зазначена програма, наприклад, надання соціальних послуг.
- Інформаційно-роз'яснювальна та реабілітаційна робота з метою протидії поширенню ВІЛ-інфекції (ст. 4)	- Особи, які вживають наркотичні засоби та психотропні речовини ін'єкційним способом	- Декларація державних гарантій. - Не визначено чітко, що передбачає зазначена робота, наприклад, надання освітніх або соціальних послуг.
- Інформування про послуги із забезпечення необхідної психологічної, соціальної та правової підтримки і за бажанням – одержання такої підтримки у спосіб, що не зумовить розкриття ВІЛ-статусу (ст. 13)	- Люди, які живуть з ВІЛ	- Визначення права осіб на отримання інформації. - Не визначено чітко, яким чином може бути реалізовано це право: шляхом надання певних послуг чи забезпечення відкритого доступу до інформації.
- Відшкодування шкоди, пов'язаної з обмеженням прав унаслідок розголошення чи розкриття інформації про позитивний ВІЛ-статус (ст. 15)	- Люди, які живуть з ВІЛ	- Реалізація зобов'язання внаслідок правопорушення.
- Спільне перебування у стаціонарному відділенні лікарні з дітьми віком до 14 років зі звільненням на цей час від роботи та виплатою допомоги по тимчасовій непрацездатності у зв'язку з доглядом за хворою дитиною - Одержання додаткової щорічної відпустки тривалістю 10 днів у літній чи інший зручний для них час до досягнення дітьми 18-річного віку	- Батьки ВІЛ-інфікованих дітей та дітей, які страждають на хворобу, зумовлену ВІЛ, і особи, які їх замінюють	- Реалізація державної гарантії загальнодержавного соціального страхування.
Щомісячна державна допомога (ст. 19)	- ВІЛ-інфіковані діти і діти, які страждають на хворобу, зумовлену ВІЛ	- Реалізація державної гарантії соціальної допомоги у грошовому вигляді.
<b>Закон України «Про затвердження Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014–2018 роки»</b>		
- Супровід до лікувально-профілактичних закладів для своєчасного лікування або отримання медичної допомоги (завдання 11, пункт 1)	- Учасники програм профілактики з числа представників груп підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ	- Не визначено чітко, до якого виду послуг можна віднести цей захід. - Об'єкти супроводу не визначаються як «особи у складних життєвих обставинах».
- Комплексні профілактичні послуги, рекомендовані Всесвітньою організацією охорони здоров'я та Об'єднаною програмою Організації Об'єднаних Націй з урахуванням кращого світового досвіду, на базі громадських організацій, мобільних пунктів та амбулаторій, аптек тощо (завдання 11, пункти 3, 7, 9)	- Споживачі ін'єкційних наркотиків - Особи, які надають сексуальні послуги за винагороду - Чоловіки, які мають секс із чоловіками	- Не визначено чітко, до якого виду послуг можна віднести цей захід. - Об'єкти супроводу не визначаються як «особи у складних життєвих обставинах».
- Комплексні профілактичні послуги, рекомендовані міжнародними організаціями з урахуванням кращого світового досвіду (завдання 11, пункт 10)	- Ув'язнені особи	- Не визначено чітко, до якого виду послуг можна віднести цей захід. - Об'єкти супроводу не визначаються як «особи у складних життєвих обставинах».
- Реабілітаційні програми та соціальний	- ВІЛ-інфіковані вагітні жінки,	- Не визначено чітко, до якого

Заходи соціального захисту	Отримувачі	Коментарі
супровід (завдання 12)	які вживають ін'єкційні наркотики	виду послуг можна віднести цей захід. - Об'єкти супроводу не визначаються як «особи у складних життєвих обставинах».
- Програма ресоціалізації та реабілітації у центрах ресоціалізації та реабілітації (завдання 11, пункт 6)	- Споживачі ін'єкційних наркотиків - ВІЛ-інфіковані вагітні жінки, які вживають ін'єкційні наркотики	- Не визначено чітко, до якого виду послуг можна віднести цей захід. - Об'єкти супроводу не визначаються як «особи у складних життєвих обставинах».
- Медико-соціальні заходи із залучення та утримання в медичних програмах шляхом затвердження та впровадження соціального стандарту догляду та підтримки людей, які живуть з ВІЛ (завдання 23, пункт 1)	- ВІЛ-позитивні пацієнти	- Не визначено чітко, до якого виду послуг можна віднести цей захід.

Отже, державою визначено низку гарантій у зв'язку з ВІЛ-інфекцією/СНІДом, переважно щодо надання медичної допомоги людям, які живуть з ВІЛ, а також інших послуг, зокрема у сфері соціального захисту. Для споживачів ін'єкційних наркотиків передбачається участь у різноманітних програмах реабілітації, зменшення шкоди тощо, які важко класифікувати за видом послуги. Законом серед термінів визначено «групи підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ», але далі в тексті Закону нема жодного згадування про ці групи щодо надання їм будь-яких послуг.

Загальнодержавною програмою на 2014–2018 роки заплановано надання медичної допомоги відповідно до положень Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ», а також визначено завдання забезпечення доступу до безперервної антиретровірусної терапії. Крім того, серед завдань і заходів вказано низку соціальних послуг переважно для різних груп людей, які живуть з ВІЛ (дорослих, дітей, вагітних жінок тощо). Також програмою визначено інші послуги, наприклад, профілактичні, супровід, медико-соціальні заходи тощо, які важко віднести до якогось типу послуг.

### **Висновки**

Законодавство України чітко визначає поняття «медична допомога» та «соціальні послуги» у відповідних законах.

Законами України «Про протидію захворюванню на туберкульоз» та «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» встановлено державні гарантії щодо надання медичної допомоги особам, хворим на туберкульоз, людям, які живуть з ВІЛ, та іншим відповідним категоріям населення, що також підтверджується загальнодержавними програмами. Питання безперервності (або безперебійності) стосується лише забезпечення певними лікарськими засобами. Надання іншої медичної допомоги здійснюється відповідно до загальних засад забезпечення безперервності.

Надання соціальних послуг у зв'язку із захворюванням на туберкульоз не гарантується, але передбачено деякі інші послуги у сфері соціального захисту (безоплатне харчування, видача листка непрацездатності тощо). В останній загальнодержавній програмі також згадується про надання соціальної підтримки. В контексті ВІЛ-інфекції/СНІДу люди, які живуть з ВІЛ, мають право на соціальні послуги без уточнення назви цих послуг, що дає змогу спиратися на нормативні документи з питань надання соціальних послуг для уточнення змісту послуги. Водночас, загальнодержавна програма з протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу визначає низку інших послуг, організація яких можлива за наявності



відповідних підзаконних актів. Слід зазначити, що ці послуги за своїм змістом і назвами вони теоретично могли б розглядатися як соціальні послуги за умови внесення змін у нормативно-правові акти.

Поняття безперервності не згадується щодо надання медичної допомоги, соціальних та інших послуг, за винятком забезпечення протитуберкульозними ліками та антиретровірусними препаратами.

### ***3. Перспективи реформування фінансування системи охорони здоров'я в напрямі забезпечення безперервності медичної допомоги***

Триває реформа системи охорони здоров'я, яка передбачає, зокрема, докорінну зміну підходів фінансування. Нинішня практика фінансування полягає в утриманні державних та комунальних закладів охорони здоров'я за постатейним кошторисом на основі застарілих інфраструктурних нормативів. Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я (затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 № 1013-р) пропонує перехід на модель державного солідарного медичного страхування. Ця модель визначатиме новий предмет закупівлі – гарантований пакет медичної допомоги та обсяг лікарських засобів, які надаватимуться безкоштовно громадянам України. В перспективі планується створення державного замовника медичних послуг та запровадження підходу «гроші ходять за пацієнтом».

Зазначена Концепція не оперує поняттям «безперервність», але філософія документа передбачає дотримання цього принципу при організації надання медичної допомоги.

Щодо заходів з протидії захворюванням на туберкульоз та ВІЛ-інфекції/СНІД, наразі в деталях невідомо, яким чином буде здійснюватися їх фінансування в рамках нової моделі, але з огляду на значущість цих захворювань у громадському здоров'ї є всі підстави стверджувати про пріоритетність зазначених заходів.

### ***Висновки***

Кардинальне реформування фінансування системи охорони здоров'я перебуває в активній фазі, отже, визначити вплив на забезпечення безперервності надання медичної допомоги станом на сьогодні неможливо.

### ***4. Огляд системи організації надання соціальних послуг в аспекті забезпечення безперервності***

Як було зазначено вище, надання соціальних послуг здійснюється відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», що встановлює основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги. Основні організаційні етапи надання соціальних послуг визначено нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України та Міністерства соціальної політики України.

Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2013 № 896 «Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)» визначає механізм виявлення сімей та осіб, що потребують соціальних послуг, здійснення їх соціального супроводу.

Особи/сім'ї у складних життєвих обставинах визначаються як такі, що можуть самостійно подолати або мінімізувати негативний вплив певних обставин.

Порядком визначено перелік обставин, які можуть чинити негативний вплив на сім'ю та особу, серед яких «тривала хвороба». Захворювання на туберкульоз і наявність ВІЛ-інфекції можуть розглядатися як тривала хвороба, а також як будь-яка інша хвороба, тому що критерій тривалості не визначено. Але слід зауважити, що з точки зору надання соціальних послуг наявність ВІЛ-інфекції чи туберкульозу не є складною життєвою обставиною, якщо особа може самостійно з цим впоратися. Оцінка стану особи, в тому числі

її потенціал щодо подолання життєвих обставин, є підставою для прийняття рішення про необхідність надання соціальних послуг.

У вказаному переліку одним з факторів, що може негативно вплинути на особу, зазначено «спосіб життя, внаслідок якого один із членів сім'ї (особа) частково або повністю не має здатності чи можливості самостійно піклуватися про особисте життя та брати участь у суспільному житті». Проте конкретних моделей способу життя, які відповідають критеріям переліку, тут не наведено. Тому виникає питання про те, чи можна трактувати належність особи до групи підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ або наявність у такої особи захворювання на туберкульоз як «спосіб життя, що заважає брати участь у суспільному житті».

Також Порядком визначено зміст соціальних послуг, які може бути надано особі/сім'ї відповідно до її складних життєвих обставин. Серед таких обставин, зокрема, зазначено інвалідність, насильство в сім'ї, вживання психоактивних речовин, бездоглядність, відбування покарання або схильність до правопорушень. Відповідно до цього переліку, два фактори (вживання психоактивних речовин та відбування покарання у виді обмеження волі) також згадуються у зв'язку з захворюваннями на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію, але соціальні послуги, згідно з Порядком, не передбачають профілактики чи допомоги у зв'язку з цими хворобами.

Законом України «Про соціальні послуги» визначено, що місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування відповідальні за «збирання, узагальнення та аналіз інформації про становище і життєві обставини особи або соціальної групи, оцінку впливу послуг на процес подолання складних життєвих обставин, визначають потреби у соціальних послугах, їх видах і обсягах та забезпечують їх надання» (стаття 13). Планування соціальних послуг відбувається на основі щорічного визначення потреб відповідно до Порядку, затвердженого наказом Міністерства соціальної політики України від 20.01.2014 № 28.

Фінансування соціальних послуг здійснюється за рахунок різноманітних джерел, у тому числі коштів місцевих бюджетів (стаття 14). Законом встановлено, що в місцевих бюджетах повинні плануватися кошти, необхідні для надання соціальних послуг та фінансування цільових програм, але обсяг цих коштів не визначено.

Серед делегованих повноважень органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту передбачено вирішення відповідно до законодавства питань надання соціальних послуг особам та сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, а також організація надання соціальних послуг бездомним особам (пункти 2.1 та 15 статті 34 Закону України «Про місцеве самоврядування»).

Законом України «Про місцеві державні адміністрації» (стаття 23) встановлено галузеві повноваження щодо розробки та виконання комплексних програм поліпшення обслуговування соціально незахищених громадян, осіб та сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння розвитку послуг відповідно до потреб зазначених категорій. У статті не згадуються власне соціальні послуги, але йдеться про отримувачів соціальних послуг та необхідність визначення їхніх потреб.

Бюджетний кодекс України не передбачає видатків на фінансування соціальних послуг у розумінні Закону України «Про соціальні послуги» (як наприклад, медична або освітня субвенції з державного бюджету), а лише утримання окремих державних та комунальних закладів, які надають соціальні послуги. Також стаття 90 відносить місцеві програми соціального захисту окремих категорій населення до видатків, які можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів. Таким чином, місцеві органи влади та самоврядування можуть здійснювати фінансування соціальних послуг за рахунок власних бюджетних надходжень за обраними пріоритетами.

Організація надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів здійснюється шляхом фінансування комунальних закладів (наприклад, територіальних центрів соціального

захисту населення, центрів соціальних служб та інших), а також з використанням механізму соціального замовлення послуг у недержавних суб'єктів надання соціальних послуг. Порядок соціального замовлення затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2013 № 324 та врегульовано відповідними нормативними документами Міністерства соціальної політики України.

Забезпечення безперервності соціальних послуг значною мірою залежить від практики планування та фінансування соціальних послуг місцевими органами влади та самоврядування. Логічно припустити, що безперервність управлінського процесу забезпечується шляхом розробки та ухвалення цільових програм та бюджетного процесу.

Визначення потреб населення у соціальних послугах є обов'язком кожного місцевого органу влади, але пріоритети щодо фінансування соціальних послуг визначаються ними відповідно до власного розуміння та наявного фінансування. Термін «безперервність» не застосовується в нормативних актах, які регламентують порядок надання соціальних послуг.

### ***Висновки***

Виявлення осіб/сімей у складних життєвих обставинах здійснюється в установленому порядку відповідно до переліку обставин, які можуть негативно вплинути на життя особи. Тривала хвороба (до яких можна віднести ВІЛ-інфекцію та туберкульоз) може розглядатися як негативний аспект, але ключовим фактором для надання соціальних послуг є недостатній потенціал особи/сім'ї впоратися з цією ситуацією самостійно.

Організація надання соціальних послуг передбачає щорічне визначення потреб і планування необхідних послуг у рамках цільових програм.

Фінансування соціальних послуг може здійснюватися за рахунок різноманітних джерел, у тому числі бюджетних. Законодавством не зазначено, що всі потреби у соціальних послугах мають відшкодовуватися тільки за бюджетні кошти.

Відповідальність за визначення потреб у соціальних послугах, планування та фінансування покладається на місцеві органи влади та місцевого самоврядування, але слід розуміти, що формування пріоритетів у соціальних послугах здійснюється на розсуд конкретного органу влади. Фінансування соціальних послуг здійснюється за принципом «доброї волі», тобто за умови розуміння необхідності певних соціальних послуг та наявності бюджетних коштів.

Одним з механізмів фінансування соціальних послуг є соціальне замовлення, що дозволяє залучати соціальних недержавних суб'єктів до надання цих послуг.

### ***5. Окремі соціальні послуги, що надаються у сфері протидії захворюванням на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію/СНІД***

Перелік соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та не можуть їх подолати, затверджено наказом Міністерства соціальної політики України від 03.09.2012 № 537. Зміст і вимоги до надання конкретної послуги визначено відповідними державними стандартами.

Особливості надання соціальних послуг окремим категоріям населення (наприклад, інвалідам, безпритульним, дітям, особам, які звільнилися з місць позбавлення волі) визначаються окремими законодавчими актами.

Вище було проаналізовано основні закони, які визначають соціальні послуги у сфері протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу. В **Табл. 5** наведено перелік осіб та соціальних груп, визначених для отримання соціальних або інших послуг у зв'язку з туберкульозом та ВІЛ-інфекцією, та пропозиції щодо переліку соціальних послуг і наявних державних стандартів.

**Таблиця 5. Перелік осіб та соціальних груп, які визначено для отримання соціальних послуг (вибірка з попередніх таблиць)**

Отримувачі послуг	Соціальні та інші послуги, визначені у законодавстві з питань туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу	Назва соціальної послуги відповідно до Переліку, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 03.09.2012 № 537	Державний стандарт соціальної послуги
<b>Соціальні послуги</b>			
Діти з сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах Діти, які не отримують належного батьківського піклування Безпритульні та бездоглядні діти	- Сприяння наданню соціальних та профілактичних послуг, залучення їх до інформаційно-профілактичних заходів	- Соціальна профілактика (первинна, вторинна, третинна)	Державний стандарт соціальної послуги профілактики, затверджений наказом Мінсоцполітики від 10.09.2015 № 912, зареєстрований у Мін'юсті 29.09.2015 за № 1155/27600.
ВІЛ-інфіковані вагітні жінки, які вживають ін'єкційні наркотики	- Соціальний супровід	- Соціальний супровід	Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, затверджений наказом Мінсоцполітики від 31.03.2016 № 318, зареєстрований у Мін'юсті 22.04.2016 за № 621/28751.
ВІЛ-інфіковані вагітні жінки, в тому числі споживачі ін'єкційних наркотиків, та породіллі, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги	- Забезпечення надання соціальних послуг та у разі потреби – соціального супроводу	- Соціальний супровід	Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, затверджений наказом Мінсоцполітики від 31.03.2016 № 318, зареєстрований у Мін'юсті 22.04.2016 за № 621/28751.
Діти, які можуть контактувати з ВІЛ-інфікованими особами, за їхнім особистим зверненням (ВІЛ-позитивних діти, діти, народжені ВІЛ-позитивними батьками, із сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах (сироти, під опікою, позбавлені батьківського піклування)	- Забезпечення надання соціальних послуг	- Соціальний супровід - Консультування	Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, затверджений наказом Мінсоцполітики від 31.03.2016 № 318, зареєстрований у Мін'юсті 22.04.2016 за № 621/28751. Державний стандарт соціальної послуги консультування, затверджений наказом Мінсоцполітики 02.07.2015 № 678, зареєстрований у Мін'юсті 17.07.2015 за № 866/27311.
ВІЛ-інфіковані дорослі за їхнім особистим зверненням, а саме особи, які щойно дізналися свій ВІЛ-позитивний статус, які готуються або отримують лікування антиретровірусними препаратами, ВІЛ-інфіковані особи з поєднаною інфекцією ВІЛ/туберкульоз, ВІЛ-інфіковані вагітні та породіллі, особи, які	- Забезпечення надання соціальних послуг	- Соціальний супровід - Консультування - Соціальна профілактика	Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, затверджений наказом Мінсоцполітики від 31.03.2016 № 318, зареєстрований у Мін'юсті 22.04.2016 за № 621/28751. Державний стандарт соціальної послуги консультування, затверджений наказом Мінсоцполітики 02.07.2015 № 678, зареєстрований у Мін'юсті 17.07.2015 за № 866/27311.

Отримувачі послуг	Соціальні та інші послуги, визначені у законодавстві з питань туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу	Назва соціальної послуги відповідно до Переліку, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 03.09.2012 № 537	Державний стандарт соціальної послуги
потребують постійного догляду вдома або в закладах охорони здоров'я, особи, які перебувають в місцях позбавлення волі або щойно звільнилися з таких місць			Державний стандарт соціальної послуги профілактики, затверджений наказом Мінсоцполітики від 10.09.2015 № 912, зареєстрований у Мін'юсті 29.09.2015 за № 1155/27600.
<b><i>Інші послуги, які за змістом можуть розглядатися як соціальні послуги, за умови внесення змін до відповідних нормативно-правових актів</i></b>			
Особи, хворі на туберкульоз та інфіковані мікобактеріями туберкульозу	- Надання психологічної допомоги (якщо це не клінічна психологічна допомога)	- Консультування - Соціальний супровід	Державний стандарт соціальної послуги консультування, затверджений наказом Мінсоцполітики від 02.07.2015 № 678, зареєстрований у Мін'юсті 17.07.2015 за № 866/27311. Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, затверджений наказом Мінсоцполітики від 31.03.2016 № 318, зареєстрований у Мін'юсті 22.04.2016 за № 621/28751.
Хворі на мультирезистентний туберкульоз	- Надання соціальної допомоги для формування прихильності	- Соціальний супровід	Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, затверджений наказом Мінсоцполітики від 31.03.2016 № 318, зареєстрований у Мін'юсті 22.04.2016 за № 621/28751.
Особи, які вживають наркотичні засоби та психотропні речовини ін'єкційним способом, та особи, які страждають на наркотичну залежність	- Програми реабілітації та зменшення шкоди, що, серед іншого, передбачають використання замісної підтримувальної терапії, та створення умов для заміни використаних ін'єкційних голочок і шприців на стерильні з подальшою їх утилізацією	- Соціальна профілактика (вторинна, третинна) - Соціальна реабілітація	Державний стандарт соціальної послуги профілактики, затверджений наказом Мінсоцполітики від 10.09.2015 № 912, зареєстрований у Мін'юсті 29.09.2015 за № 1155/27600.
Особи, які вживають наркотичні засоби та психотропні речовини ін'єкційним способом	- Інформаційно-роз'яснювальна та реабілітаційна робота з метою протидії поширенню ВІЛ-інфекції	- Соціальна профілактика (вторинна, третинна)	Державний стандарт соціальної послуги профілактики, затверджений наказом Мінсоцполітики від 10.09.2015 № 912, зареєстрований у Мін'юсті 29.09.2015 за № 1155/27600.
Люди, які живуть з ВІЛ	- Інформування про послуги із забезпечення необхідної психологічної, соціальної та правової підтримки і за бажанням – одержання такої підтримки у спосіб, що	- Консультування - Представництво інтересів	Державний стандарт соціальної послуги консультування, затверджений наказом Мінсоцполітики від 02.07.2015 № 678, зареєстрований у Мін'юсті 17.07.2015 за № 866/27311. Державний стандарт соціальної послуги представництва інтересів,

Отримувачі послуг	Соціальні та інші послуги, визначені у законодавстві з питань туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу	Назва соціальної послуги відповідно до Переліку, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 03.09.2012 № 537	Державний стандарт соціальної послуги
	не зумовить розкриття їхнього ВІЛ-статусу		затверджений наказом Мінсоцполітики від 30.12.2015 № 1261, зареєстрований у Мін'юсті 22.01.2016 за № 127/28257.
Учасники програм профілактики з числа представників груп підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ	- Супровід до лікувально-профілактичних закладів для своєчасного лікування або отримання медичної допомоги	- Соціальний супровід - Соціальна профілактика (вторинна, третинна)	Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, затверджений наказом Мінсоцполітики від 31.03.2016 № 318, зареєстрований у Мін'юсті 22.04.2016 за № 621/28751. Державний стандарт соціальної послуги профілактики, затверджений наказом Мінсоцполітики від 10.09.2015 № 912, зареєстрований у Мін'юсті 29.09.2015 за № 1155/27600.
Споживачі ін'єкційних наркотиків Особи, які надають сексуальні послуги за винагороду Чоловіки, які мають секс із чоловіками	- Комплексні профілактичні послуги, рекомендовані ВООЗ та ЮНЕЙДС з урахуванням кращого світового досвіду, на базі громадських організацій, мобільних пунктів та амбулаторій, аптек тощо	- Соціальна профілактика	Державний стандарт соціальної послуги профілактики, затверджений наказом Мінсоцполітики від 10.09.2015 № 912, зареєстрований у Мін'юсті 29.09.2015 за № 1155/27600.
Ув'язнені особи	- Комплексні профілактичні послуги, рекомендовані міжнародними організаціями з урахуванням кращого світового досвіду	- Соціальна профілактика	Державний стандарт соціальної послуги профілактики, затверджений наказом Мінсоцполітики від 10.09.2015 № 912, зареєстрований у Мін'юсті 29.09.2015 за № 1155/27600.
ВІЛ-інфіковані вагітні жінки, які вживають ін'єкційні наркотики	- Реабілітаційні програми та соціальний супровід ВІЛ-інфікованих вагітних жінок, які вживають ін'єкційні наркотики	- Соціальна реабілітація	Не затверджено.
Споживачі ін'єкційних наркотиків ВІЛ-інфіковані вагітні жінки, які вживають ін'єкційні наркотики	- Програми ресоціалізації та реабілітації в центрах ресоціалізації та реабілітації	- Соціальна реабілітація	Не затверджено.
ВІЛ-позитивні пацієнти	- Медико-соціальні заходи із залучення та утримання в медичних програмах шляхом затвердження та впровадження соціального стандарту догляду та підтримки людей, що живуть з ВІЛ	- Соціальний супровід	Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, затверджений наказом Мінсоцполітики від 31.03.2016 № 318, зареєстрований у Мін'юсті 22.04.2016 за № 621/28751.

ВООЗ = Всесвітня організація охорони здоров'я; Мінсоцполітики = Міністерство соціальної політики України; Мін'юст = Міністерство юстиції України; ЮНЕЙДС = Об'єднана Програма ООН з ВІЛ/СНІДу.

Слід додати, що питання надання соціальних послуг вище переліченим категоріям осіб є дискусійним. Як було зазначено в попередньому розділі, з одного боку, стан здоров'я (як наприклад, наявність туберкульозу або ВІЛ-інфекції), життєві звички або спосіб життя (як наприклад, уживання наркотиків або надання сексуальних послуг за плату) можуть трактуватися як складні життєві обставини, отже, регулюватися відповідно до Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб). З іншого боку, при виділенні бюджетних коштів необхідно спиратися на чітке і нормативно закріплене визначення критеріїв осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах і тому мають право на отримання соціальних послуг.

Наказами Міністерства охорони здоров'я України затверджено переліки та критерії віднесення певних категорій осіб до груп підвищеного ризику захворювання на туберкульоз та інфікування ВІЛ (відповідні накази від 08.02.2013 № 104, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 26.02.2013 за № 323/22855, від 15.05.2014 № 327, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 02.06.2014 за № 576/25353). Але зазначені критерії не визначають особу з групи підвищеного ризику як особу в складних життєвих обставинах, що впливає на подальше надання їй соціальних послуг.

### ***Висновки***

Надання соціальних послуг здійснюється відповідно до низки державних стандартів, затверджених наказами Міністерства соціальної політики України.

Назви та зміст соціальних послуг не співвідносяться з вузькими групами отримувачів соціальних послуг, отже, ці послуги можуть надаватися у зв'язку з захворюваннями на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію/СНІД.

Водночас, у нормативних актах з питань туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу перераховано різноманітні категорії осіб, які мають ризик захворіти на туберкульоз або інфікуватися ВІЛ внаслідок поведінкових чи інших факторів і тому можуть бути цільовими отримувачами соціальних послуг. Проте ці категорії не визначено як особи у складних життєвих обставинах.

**6. Перелік відомчих та міжвідомчих нормативних актів щодо забезпечення безперервності надання медичної допомоги, соціальних та інших послуг для сімей та осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, спричинених захворюваннями на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію/СНІД, належать до груп підвищеного ризику захворювання на туберкульоз та інфікування ВІЛ**

У Табл. 6 наведено перелік нормативних актів із зазначенням ключових положень щодо надання медичної допомоги, соціальних та інших послуг, а також забезпечення їх безперервності.

**Таблиця 6. Перелік відомчих та міжвідомчих нормативних актів щодо надання соціальних послуг (наводяться у зворотному хронологічному порядку, починаючи з новіших документів)**

Назва і номер документа	Отримувачі послуги	Медична допомога	Соціальні послуги	Заходи соціального захисту	Коментарі
<b>2016 рік</b>					
Наказ МОЗ від 16.05.2016 № 449 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги «Профілактика передачі ВІЛ від матері до дитини»	- ВІЛ-інфіковані вагітні жінки - Новонароджені діти	- Медичний нагляд та лікування			
<b>2015 рік</b>					
Наказ Мінсоцполітики від 10.09.2015 № 912 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики» (zareestrovаний у Мін'юсті 29.09.2015 за № 1155/27600)	- Особи, сім'ї, групи осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, незалежно від віку і статі	-	- Надання довідкових послуг, зокрема щодо профілактики, реабілітації, програм замісної чи антиретровірусної терапії та проходження тестів на ВІЛ та ПСШ - Надання довідкових послуг з питань тестування на ВІЛ, ПСШ, ТБ та інші соціально небезпечні захворювання - Формування мотивації щодо проходження тестування на ВІЛ, ПСШ, ТБ та інші соціально небезпечні захворювання, своєчасного та регулярного відвідання медичних закладів для здійснення диспансерного спостереження - Формування та підтримка прихильності до АРТ, проходження повного курсу лікування протитуберкульозними препаратами тощо в отримувачів послуг, які мають такі захворювання	-	
Наказ Мінсоцполітики від	- Особи, сім'ї, групи осіб, які	-	- Кризове короткотермінове		



Назва і номер документа	Отримувачі послуги	Медична допомога	Соціальні послуги	Заходи соціального захисту	Коментарі
02.07.2015 № 678 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги консультування» (zareestrovano v Min'yosti 17.07.2015 za № 866/27311)	перебувають у складних життєвих обставинах		консультування (застосовується при таких кризових станах, як повідомлення про ВІЛ-інфікування)		
Наказ Мінсоцполітики від 18.05.2015 № 514 «Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації» (zareestrovano v Min'yosti 05.06.2015 za № 665/27110)	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Особи, які не мають медичних протипоказань для перебування в колективі: особи похилого віку; інваліди; особи, які перебувають/перебували в спеціалізованих або інтернатних закладах</li> <li>- Особи, які відбули покарання у виді обмеження або позбавлення волі на певний строк</li> </ul>		- Кризове короткотермінове консультування (застосовується при таких кризових станах, як повідомлення про ВІЛ-інфікування)		
Наказ МОЗ від 24.02.2015 № 92 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги ВІЛ-інфікованим дітям»	- ВІЛ-інфіковані діти	- Медичний нагляд та лікування			
Спільний наказ МОЗ, МВС, Мінсоцполітики від 02.02.2015 № 41/119/95 «Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, територіальних органів та установ Державної міграційної служби, Державної прикордонної служби та державної служби зайнятості для організації надання медичної допомоги з туберкульозу іноземцям та особам без громадянства, які	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Іноземці чи особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах</li> <li>- Іноземці чи особи без громадянства, які незаконно перебувають в Україні</li> <li>- Особи, які звернулися із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту</li> <li>- Особи, які потребують тимчасового захисту</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Профілактичний медичний огляд на туберкульоз</li> <li>- Діагностика</li> <li>- Лікування</li> </ul>	-	- Консультаційні та адміністративні послуги	- Організація міжвідомчої взаємодії

Назва і номер документа	Отримувачі послуги	Медична допомога	Соціальні послуги	Заходи соціального захисту	Коментарі
перебувають в Україні» (зареєстровано в Мін'юсті 19.02.2015 за № 194/26639)					
<b>2014 рік</b>					
Наказ МОЗ від 31.12.2014 № 1039 «Про затвердження та впровадження медико- технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при ко-інфекції (туберкульоз/ВІЛ-інфекція/ СНІД)»	- Особи, хворі на ВІЛ- інфекцію та туберкульоз	- Діагностика - Лікування - Профілактика			
Наказ МОЗ від 04.09.2014 N 620 «Про затвердження та впровадження медико- технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при туберкульозі»	- Особи, які хворіють на туберкульоз	- Діагностика - Лікування - Профілактика			
Спільний наказ Мін'юсту, МОЗ від 15.08.2014 № 1348/5/572 «Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі» (зареєстровано в Мін'юсті 20.08.2014 за № 990/25767)	- Особи, засуджені до позбавлення волі	- Консультування і тестування на ВІЛ - Надання медичної допомоги у зв'язку з ВІЛ- інфекцією	-	-	
Наказ МОЗ від 15.05.2014 № 327 «Про виявлення осіб, та інфікованих мікобактеріями туберкульозу» (зареєстровано в Мін'юсті 02.06.2014 за № 576/25353)	- Малолітні та неповнолітні особи - Працівники окремих професій, виробництв та організацій - Студенти вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації - Особи, стосовно яких суд обрав запобіжний захід у вигляді взяття під варту	- Профілактичні медичні огляди на туберкульоз	-	-	

Назва і номер документа	Отримувачі послуги	Медична допомога	Соціальні послуги	Заходи соціального захисту	Коментарі
	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Особи, які тримаються в установах виконання покарань</li> <li>- Особи, звільнені з установ виконання покарань</li> <li>- Особи, віднесені до груп підвищеного ризику захворювання на туберкульоз</li> </ul>				
<b>2013 рік</b>					
Наказ МОЗ від 10.07.2013 № 585 «Про затвердження нормативно-правових актів з питань вдосконалення організації медичної допомоги людям, які живуть з ВІЛ» (zareestrovano в Мін'юсті 25.07.2013 за № 1254/23786)	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Громадяни України</li> <li>- Іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні</li> <li>- Особи, які звернулися за наданням статусу біженця та яким надано статус біженця в Україні</li> <li>- Інші іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах тимчасово перебувають на території України</li> <li>- Люди, які живуть з ВІЛ</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Встановлення діагнозу ВІЛ-інфекції</li> <li>- Здійснення медичного нагляду</li> <li>- Проведення планових досліджень</li> <li>- Призначення та видача АРТ</li> </ul>	-	-	
<b>2012 рік</b>					
Наказ МОЗ від 26.11.2012 № 946 «Про затвердження Порядку виплати щомісячної державної допомоги ВІЛ-інфікованим дітям і дітям, які страждають на хворобу, зумовлену ВІЛ» (zareestrovano в Мін'юсті 27.11.2012 за № 1982/22294)	<ul style="list-style-type: none"> <li>- ВІЛ-інфіковані діти</li> <li>- Діти, які страждають на хворобу, зумовлену ВІЛ</li> </ul>			<ul style="list-style-type: none"> <li>- Виплата щомісячної державної допомоги</li> </ul>	
Спільний наказ Мін'юсту, Мінсоцполітики, МОН, МОЗ, МВС від 28.03.2012 № 478/5/180/375/212/258 «Про затвердження Порядку	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Особи, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк та готуються до звільнення</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Надання необхідної лікувально-профілактичної допомоги особам,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Надання комплексу соціальних послуг</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Надання інших послуг (переважно адміністративних)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Організація міжвідомчої взаємодії</li> </ul>

Назва і номер документа	Отримувачі послуги	Медична допомога	Соціальні послуги	Заходи соціального захисту	Коментарі
взасмодії установ виконання покарань та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» (zareestrowano в Мін'юсті 30.03.2012 за № 487/20800)		хворим на туберкульоз			
Наказ МОЗ від 27.03.2012 № 200 «Про затвердження Порядку проведення замісної підтримувальної терапії хворих з опіоїдною залежністю» (zareestrowano в Мін'юсті 05.06.2012 за № 889/21201)	- Хворі з опіоїдною залежністю	- Обстеження - Призначення ЗПТ - Видача препарату - Організація всього спектру послуг, що забезпечують доступ хворого до лікування ВІЛ-інфекції/СНІДу, туберкульозу, гепатитів та інших хвороб		- Соціальний та психологічний супровід хворих	- Здійснюється консультування хворих, госпіталізованих до інших ЛПЗ, щодо призначення ЗПТ, у тому числі для забезпечення її безперервності.
Наказ МОЗ від 14.02.2012 № 114 «Про організацію надання послуг консультування і тестування на ВІЛ-інфекцію, гепатити В і С, інфекції, що передаються статевим шляхом, у мобільних пунктах та мобільних амбулаторіях» (zareestrowano в Мін'юсті 19.06.2012 за № 1001/21313)	- Уразливі щодо інфікування ВІЛ, гепатитами В і С та ІПСШ групи населення	- Послуги консультування і тестування на ВІЛ, гепатити В і С, ІПСШ - Направлення осіб у відповідні профільні ЗОЗ для дообстеження, взяття на облік та надання медичної допомоги	- Надання соціальних послуг та залучення на договірних засадах для надання соціальних послуг закладів, установ, організацій та фізичних осіб, зокрема волонтерів	- Формування мотивації до тестування на ВІЛ, гепатити В і С та ІПСШ серед уразливих груп населення - Направлення до відповідних закладів та громадських організацій, що надають соціальну і психологічну допомогу, забезпечення соціального супроводу - Пропагування здорового способу життя, менш	- Діяльність мобільного пункту передбачає «забезпечення безперервного доступу представників уразливих груп населення до тестування швидкими тестами на ВІЛ, гепатити В і С та ІПСШ» (пункт 18.5), але без визначення механізму цього залучення.

Назва і номер документа	Отримувачі послуги	Медична допомога	Соціальні послуги	Заходи соціального захисту	Коментарі
				ризикованої поведінки - Поширення інформаційних пам'яток - Участь у проведенні акцій та заходів з профілактики ВІЛ-інфекції/ СНІДу та ІПСШ	
<b>2011 рік</b>					
Спільний наказ Мінсоцполітики, МВС, МОЗ, Мін'юсту від 07.11.2011 № 429/831/769/3279/5 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціального патронажу звільнених осіб» (zareestrovano в Мін'юсті 15.12.2011 за № 1441/20179)	- Особи, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк	- Медична допомога - Обслуговування - Обстеження - Встановлення інвалідності	- Соціальний супровід	- Соціальний патронаж - Працевлаштування - Адміністративні послуги	
<b>2010 рік</b>					
Наказ МОЗ від 21.12.2010 № 1141 «Про затвердження Порядку проведення тестування на ВІЛ-інфекцію та забезпечення якості досліджень, форм первинної облікової документації щодо тестування на ВІЛ-інфекцію, інструкцій щодо їх заповнення» (zareestrovano в Мін'юсті 14.03.2011 за № 319/19057)	- Пацієнти, які проходять тестування на ВІЛ	- Тестування на ВІЛ	-	-	-
Наказ МОЗ від 12.07.2010 № 551 «Про затвердження клінічного протоколу антиретровірусної терапії ВІЛ-інфекції у дорослих та підлітків»	- Люди, які живуть з ВІЛ	- Надання медичної допомоги та АРТ	-	- Організація соціально-психологічного супроводу	

Назва і номер документа	Отримувачі послуги	Медична допомога	Соціальні послуги	Заходи соціального захисту	Коментарі
<b>2009 рік</b>					
Наказ МОЗ від 07.12.2009 № 927 «Про затвердження Положення про кабінет контрольованого лікування хворих на туберкульоз на амбулаторному етапі» (зареєстровано в Мін'юсті 30.12.2009 за № 1276/17292)	- Особи, хворі на туберкульоз	- Забезпечення контрольованого лікування	-	- Формування позитивного ставлення до лікування серед хворих на туберкульоз - Надання (додаткових) харчових/гігієнічних наборів, талонів на харчування	- Визначено функції кабінету контрольованого лікування.
Спільний наказ Мінпраці, Мінсім'ямолодьспорту, МОЗ, МВС, Держкомнацміграцій, ДДУВП від 19.02.2009 № 70/411/101/65/19/32 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що надають соціальні послуги бездомним особам» (зареєстровано в Мін'юсті 08.05.2009 за № 419/16435)	- Бездомні особи	- Обстеження на туберкульоз та ВІЛ - Надання медичної допомоги (за потреби) - Встановлення інвалідності	- Надання притулку, інше	- Облік - Відновлення документів - Реєстрація місця проживання/перебування - Працевлаштування	- Організація міжвідомчої взаємодії при наданні послуг
Наказ Мінсім'ямолодьспорту від 23.09.2009 № 3357 «Про затвердження Порядку здійснення соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу» (зареєстровано в Мін'юсті 16.10.2009 за № 966/16982)	- Приймні діти - Діти – вихованці дитячого будинку сімейного типу - Приймні батьки - Батьки-вихователі - Рідні діти прийомних батьків та батьків-вихователів - Інші особи (члени сім'ї), які спільно проживають з прийомними батьками, батьками-вихователями	-	- Соціальний супровід - Комплекс інших послуг	-	- Передбачено додаткове навчання фахівця, який здійснює супровід ВІЛ-позитивної дитини.
<b>2008 рік</b>					
Наказ МОЗ від 25.02.2008 № 102 «Про функціонування кабінетів «Довіра» (зареєстровано в Мін'юсті 19.03.2008 за № 220/14911)	- Люди, які живуть з ВІЛ	- Консультування і тестування на ВІЛ - Встановлення діагнозу - Здійснення медичного нагляду	-	- Участь в інформаційній роботі з профілактики ВІЛ-інфекції/СНІДу	- Співпраця з ЦСССДМ, службами у справах дітей, територіальними центрами соціального обслуговування (надання соціальних

Назва і номер документа	Отримувачі послуги	Медична допомога	Соціальні послуги	Заходи соціального захисту	Коментарі
		<ul style="list-style-type: none"> <li>- Проведення АРТ</li> <li>- Організація надання комплексної медичної допомоги</li> </ul>			<p>послуг), центрами здоров'я, центрами планування сім'ї та репродукції людини, осередками Товариства Червоного Хреста України та іншими благодійними та громадськими організаціями для забезпечення комплексності надання соціально-медичних та психологічних послуг особам з груп підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ</p>
<b>2007 рік</b>					
<p>Спільний наказ МОЗ, МОН, Мінсім'ямолодьспорту, ДДУПВП, Мінпраці від 23.11.2007 № 740/1030/4154/321/614а «Про заходи щодо організації профілактики передачі ВІЛ від матері до дитини, медичної допомоги і соціального супроводу ВІЛ-інфікованих дітей та їх сімей» (зареєстровано в Мін'юсті 26.12.2007 за № 1405/14672)</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- ВІЛ-інфіковані жінки</li> <li>- Новонароджені діти</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Надання медичної допомоги відповідно до протоколів</li> <li>- Консультування з питань планування сім'ї</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Соціальні послуги, зокрема соціальний супровід</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Профілактичні заходи з питань профілактики ВІЛ-інфекції у жінок</li> </ul>	
<p>Наказ Мінпраці від 24.01.2007 № 28/26 «Про затвердження нормативно-правових актів щодо надання соціально-медичних послуг</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Бездомні особи</li> <li>- Особи, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Санітарно-гігієнічні та протиепідемічні заходи із запобігання і</li> </ul>	-	-	-

Назва і номер документа	Отримувачі послуги	Медична допомога	Соціальні послуги	Заходи соціального захисту	Коментарі
бездомним особам та особам, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» (zareestrowano в Мін'юсті 14.02.2007 за № 129/13396)	певний строк	профілактики інфекційних хвороб - Соціально-медичне обслуговування			
<i>2005 рік</i>					
Наказ МОЗ від 19.08.2005 № 415 «Про удосконалення добровільного консультування і тестування на ВІЛ-інфекцію» (zareestrowano в Міністерстві юстиції України 22.11.2005 за № 1404/11684)	- Різні групи населення	- Консультування і тестування на ВІЛ			

ВООЗ = Всесвітня організація охорони здоров'я; Держкомнацміграцій = Державний комітет України у справах національностей та міграції; ДДУВП = Державний департамент України з питань виконання покарань; ЗОЗ = заклад(и) охорони здоров'я; Мінпраці = Міністерство праці та соціальної політики України (до 20101 р.); Мінсім'ямолодьспорт = Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту; Мінсоцполітики = Міністерство соціальної політики України (з 2010 р.); Мін'юст = Міністерство юстиції України; МОН = Міністерство освіти і науки України; ЦСССДМ = центр(и) соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; ЮНЕЙДС = Об'єднана Програма ООН з ВІЛ/СНІДу.



### III. Висновки та рекомендації

#### *Загальні висновки*

У цьому аналізі розглянуто законодавчі та нормативні акти, які регулюють управлінські процеси планування, фінансування та організації надання медичної допомоги, соціальних та інших послуг у контексті відповіді на епідемії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу і забезпечення безперервності їх надання.

Законодавчі акти з питань протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції СНІДу містять широкий спектр державних гарантій, насамперед щодо забезпечення медичної допомоги, а також деяких соціальних та інших послуг (частково – послуг у сфері соціального захисту, частково – послуг, які не підлягають класифікації).

Перспективи забезпечення безперервності медичної допомоги залежать від загальних процесів реформування системи охорони здоров'я.

Система надання соціальних послуг є децентралізованою і передбачає провідну роль місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування, які відповідають за визначення потреб у соціальних послугах і планування пріоритетних послуг. Фінансування соціальних послуг може здійснюватися з різних джерел, у тому числі з бюджетних коштів за принципом «доброї волі» місцевого органу влади, тобто за наявності бюджетних коштів та розуміння необхідності певних соціальних послуг.

Порядок організації надання соціальних послуг, перелік таких послуг та державні стандарти затверджено нормативними актами Кабінету Міністрів України та Міністерства соціальної політики України. Назви та зміст соціальних послуг не співвідносяться з вузькими групами отримувачів цих послуг, отже, ці послуги можуть надаватися у зв'язку із захворюваннями на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію/СНІД.

Заходи, що належать до сфери соціального захисту (як, наприклад, оплата тимчасової непрацездатності у зв'язку з хворобою або державна допомога) і надаються відповідно до законодавства, не залежать від донорського фінансування і надаватимуться після його завершення.

Надання інших послуг, які неможливо співвіднести з певною галуззю (наприклад, психологічна або соціальна допомога, комплексні профілактичні послуги тощо), може бути припинено після завершення донорського фінансування внаслідок їх недостатнього нормативного врегулювання.

***Враховуючи вищезазначене, з метою забезпечення безперервності надання соціальних послуг у зв'язку із захворюваннями на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію пропонується:***

#### **1. Міністерству охорони здоров'я України спільно з Міністерством соціальної політики України:**

1.1. Визначити перелік рекомендованих соціальних послуг, що можуть надаватися у зв'язку з захворюваннями на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію/СНІД, відповідно до Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та не можуть їх подолати, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 03.09.2012 № 537.

1.2. Забезпечити дотримання відповідних державних стандартів при наданні таких соціальних послуг.

#### **2. Міністерству охорони здоров'я України:**

2.1. Визначити чіткі критерії осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах у зв'язку із захворюваннями на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію/СНІД і внаслідок цього потребують соціальних послуг.

2.2. Розглянути доцільність внесення змін до переліків та критеріїв віднесення певних категорій осіб до груп підвищеного ризику захворювання на туберкульоз та інфікування ВІЛ,

затверджених відповідними наказами МОЗ, з метою включення положень про визначення складних життєвих обставин та підстав для надання таким особам соціальних послуг.

3. Під час розробки нових нормативно-правових актів щодо організації надання соціальних послуг у зв'язку із захворюваннями на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію використовувати термінологію та класифікацію соціальних послуг згідно із Законом України «Про соціальні послуги» та відповідними наказами Міністерства соціальної політики України.

4. При внесенні змін до законів України «Про протидію захворюванню на туберкульоз» та «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ», а також під час розробки нових загальнодержавних та регіональних цільових програм щодо протидії цим захворюванням:

4.1. Визначити принцип безперервності надання послуги.

4.2. Включити відповідні положення щодо надання соціальних послуг особам, які їх потребують.

4.3. Змінити положення щодо послуг, які неоднозначно трактуються.

**5. Міністерству охорони здоров'я спільно з Міністерством соціальної політики України:**

5.1. Розробити і затвердити спільним наказом (з урахуванням розподілу повноважень) методичні рекомендації для місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань організації надання соціальних послуг у зв'язку з захворюваннями на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію/СНІД. Мета вказаних рекомендацій – упорядкування та методичне забезпечення управлінського процесу організації надання соціальних послуг щодо ВІЛ/ТБ в загальній системі соціальних послуг.

5.2. Визначити провідну роль структурних підрозділів з питань охорони здоров'я місцевих виконавчих органів влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення адекватного планування та фінансування соціальних послуг, що надаються у зв'язку із захворюваннями на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію/СНІД.

*Цей аналіз було підготовлено завдяки фінансовій підтримці Президентського плану невідкладних заходів, спрямованих на подолання СНІДу (PEPFAR), наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Угоди з проектом «Реформа ВІЛ-послуг у дії» № AID-121-A-13-00007. Зміст цього Звіту/документу/презентації, за який несе відповідальність винятково ТОВ «Делойт Консалтинг» та партнери-виконавці, не обов'язково є відображенням поглядів PEPFAR, USAID або Уряду США.*